

Frana Levstika Zbrano delo. Uredil dr. Anton Slodnjak, založba Jugoslovanske knjigarne v Ljubljani. III. zvezek: Pripovedni spisi, 1931, str. 453; IV. zvezek: Dramatični spisi, 1932, str. 471. Tiskarna sv. Cirila v Mariboru.

Če spregovorimo o pomenu te izdaje, ki se je začela ob stoletnici Levstikovega rojstva, moramo najprej poudariti njeno obsežnost in kritično vrednost. Urednik dr. A. Slodnjak nam predstavlja celotno Levstikovo delavnico, vsa dela z variantami in fragmenti in tudi tista prevedena in popravljena dela, v katerih se kaže Levstikova pesniška in jezikovna tvornost. Podobna dela pripravljajo akademije, ker je v njih zanesljiv material za nadaljnji študij. Ne da se sicer tajiti, da ta zasnova v zbirki »domačih pisateljev« Jugoslovanske knjigarne res sega preko okvira, vendar nam je za današnje potrebe Levčev obseg že pretesen in nepopoln, zakaj obsežnosti in pomembnosti Levstikovega dela danes v resnici ni mogoče izčrpati z navadno književno izdajo. Pričujoči spisi bodo tedaj prvi popolni Levstik. Glede pristnosti jezika ravna urednik obzirno in premišljeno, da ne škoduje Levstiku v splošnem niti njegovim jezikovnim spremembam, pa tudi tako, da ne moti današnjega bralca z nepotrebnim starinstvom. Vse spremembe urednik navaja zadaj v svojem poročilu, da si je mogoče obnoviti tudi prav prvotno besedilo.

Iz obeh dosedanjih u v o d o v in književno zgodovinskih o p o m b vidimo, da je urednik za svoje delo temeljito pripravljen. Snov mu je znana v celoti in podrobnostih in s prodirnostjo zgodovinarja išče vsakemu dejanju vir in okolnosti. Navdušenje za predmet ga tu in tam zanese preko časa, v oceni zapusti zgodovinsko merilo in rad preleti dobo od Levstika do današnjih dni in včasih ostro zareže s peresom v naš čas. Zgodovinarju se tedaj pridruži celó književni vzgojitelj in sodnik, ki mu je začetek in konec Levstik. Zlasti v III. knjigi se čuti, da je bil uvod napisan v času Levstikove stoletnice, v jubilejnem nastroju, o priliki, ko si sedanost in preteklost nujno pogledata v oči in se sodita. Uvod v IV. knjigo je že mnogo enotnejši in mirnejši kakor je tudi ureditev v splošnem dosledneje izvedena.

V glavnem nas vendarle zanima gradnja Levstikove pesniške p o d o b e. Pesnika, politika in jezikoslovca je urednik postavil na prirodu, poiskal ga je iz zemlje. Tako je organsko spojil njegovo narodno in osebno svojstvo, združil zemljo in duha, kakor se kaže v Levstiku kot strast naturnosti, pristnosti in načelne doslednosti. Ta strast do pristnosti, njegova zvestoba do naroda je okrnila pesnika in napravila vsestranskega narodnega delavca, kateri vse pridobitve zunanjega sveta, vse teorije in umska dognanja prelija nazaj v narod in mu prav za prav veljajo samo toliko, kolikor se morejo spojiti z narodno prvobitnostjo. V vsem Levstikovem delu v resnici ne odkrijemo nobenih teorij, ampak same žive potrebe, tako resnične, da se nam celo upira kak zgled iz tedanje in stare klasične književnosti, ki naj bi bil vplival na Levstika. Res ni Levstik povsem samorasel duh kot pesnik (v širokem pomenu, ne samo v pesmih), kot prerok, pač pa je njegova prirodnost in neposredna vezanost s časom tolika, da stoji po naravi vedno v ospredju tvorec, v drugi vrsti delavec. Žal se je Levstikovo življenje tako usodno obračalo, da je bil »vsega sveta Pilatuž«, delavec, toda povsod, pri vsakem delu udarja na dan preoblikovavec iz najprvotnejših nagibov, zaradi orga-

nizma samega, bolj zaradi narodnega organizma kakor zaradi organizma umetnine, najbolj pa zaradi zadnjega in najprvotnejšega organizma — zaradi jezika.

To neposredno obračunavanje s časom in ljudmi in njegov napor za izraz je tragika Levstikove umetnosti, ki kaže večjo skrb za življenjsko izčrpnost kakor za pesniško organičnost. Zato imamo toliko fragmentov, ki vsi gredo v širino, v osebne doživljaje, mimo prvotne pesniške organičnosti (Juntez!). Zato je njegova politična satira groteskna in zato so njegova avtobiografska pričevanja notranje zlomljena. Večen zgled umetnine ostane »Krpan« ki nam je v prvotnem zapisu neposrednejši, dragocenejši, ko vidimo, kako je pesnik svoje snovanje pozneje moral omejiti na skrajno možnost organizma, v katerem le še živi obračun s svojim časom.

Dragoceno nam je odkritje njegovega dela pri »Tugomeru«, kjer sta z bolečino zatrta borba s časom in napor za izraz docela preobrnila Jurčičevo delo in ustvarila našo prvo neposredno politično in klasično dramo obenem.

Dasi se je s tem načelo kočljivo vprašanje avtorstva, bo vendarle delo ostalo Jurčiču in bo šele v širšem pomenu Levstikovo, kakor še marsikateri drugi spis, ki ga je sprejel urednik med Levstikove.

Tako je postalo Levstikovo delo ogromna zakladnica, ki kaže celoto, kljub temu, da je v nji toliko nedovršenih in nedognanih del.

Pri gradnji Levstikove pesniške podobe je zategadelj najbolj kočljivo iskati vzornikov iz tujih slovstev, dasi se dobro čuti, kako je bil podkovan zlasti v klasični in klasicistični knjigi. Temelj vse Levstikove stvariteljnosti je postavil dr. Slodnjak na narodno izročilo in osebna doživetja — šele v majhni meri na posamezne vplive, kakor na Aristofana, Shakespearea i. dr. Nekatera imena ne povedo več kakor pomeni sozvočje, in za njegovo demonično grotesknost, ki se kaže v prvem »Krpanu« ali v »Pižmarju in Pilpohu«, bi prav s tako pravico imenovali še E. T. A. Hoffmanna, dasi nismo s tem mnogo povedali. Celo dokazani zgledi kažejo, da je bila Levstiku močna naravna sila, ki je nobena šola ni mogla nič premkniti. Prav je storil dr. Slodnjak, da je pri »Krpanu« zavrgel odvisnost od srbske narodne pesmi.

Kar se tiče tiskarske opreme, se ne moremo sprijazniti z umetničenimi naslovi, zlasti pri knjigi, ki prinaša klasika. Dejstvo, da se je Jugoslovanska knjigarna odločila za to izdajo, je za kulturno preorientacijo značilno. Oče našega realizma in najčistejši predstavnik mladoslovenskega liberalizma je v svojem življenjskem boju izkravavel med ograjami tedanjih ozkih obzorij; tam je tedaj gospodoval tudi katoliški konservativec in je večkrat bridko posegel v Levstikovo usodo. Čas se je presukal, naša kulturna vzgoja mora biti močnejša kakor so dejstva zgrešene zgodovine, zato potrebujemo marsikje novega pregleda za preteklost in poprave. Usodno je bilo pač, da duhovno zaostali rod ni mogel doumeti svoje mladine in da se je znašel tu in tam v sklenjeni vrsti prav proti Levstiku, ki je vedno ohranil svojo prirodno zvestobo in živo notranjo vero. Naj se z brezobzirno sodbo popravi, kar so zagrešili ljudje, ki niso bili samo priče slabega časa, ampak vedno in povsod predstavljajo svojo vrsto ozkosrčnežev in oblastnikov. Celotna Levstikova ocena, ki jo urednik obeta na koncu, bo gotovo vsa ta vpra-

šanja pojasnila in orisala pravično podobo časa in ljudi. Tudi to je važno, kako vsakokrat en rod sprejema svoje vodnike. Slovenci se s strastjo, ki presega naravno razmerje med stvariteljnostjo in konservativnostjo, borimo z njimi; nato ostanejo eni privilegirani dediči brez njihove duhovne dediščine, drugi njihovi spoznavavci. Vse zategadelj, ker si o kulturi dolgo nismo bili na jasnem! Ali smo si danes že popolnoma, tako da se naše razmerje do nje sklada s čim bolj prečiščenim življenjskim nazorom? Ljubši mi je spoznavavec kakor slab dedič. Levstikova stoletnica je pokazala mnogo poboljšanja, pa še malo javne občutljivosti za čisto razmerje do Levstika. F. K.

Slovenski biografski leksikon. Urejuje Franc Ks. Lukman s sodelovanjem uredniškega odbora. 4. zvezek (Kocen-Lužar). V Ljubljani 1932. Založila Zadruga gospodarska banka, natisnila Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani.

Četrti zvezek Biografskega leksikona je dogodek za filološko-literarno zgodovinsko znanost pri Slovencih. Že to, da je delo kljub zaprekam napredovalo ter doseglo skoraj polovico načrtane poti, mora vsakogar razveseliti. Saj zgovorno in jasno priča, da je pri Slovencih, raznim dvomljivcem v posmeh, vedno več ljudi, ki hočejo gojiti vede v domačem jeziku. In baš v 4. zvezku našega leksikona opazimo močan pritok svežih delavcev po večini absolventov naše univerze. Priznati moramo, da so se novi sotrudniki B. L. docela enakovredno pridružili prejšnjim.

Drugo spoznanje, ki razveseljuje človeka, ko prebira novi zvezek Biografskega leksikona, je, da je v njem, kakor v prejšnjih zvezkih zopet opisanih nekaj ljudi, ki se po svoji duhovni in karakterni moči dvigajo kot kažipot iz kopice manjših duhov in iz celotne naše ljudske množice, ki jih je rodila, da bi ji svetili v temi. Ni sicer zdaj kakor nalašč med njimi velikih pesnikov in pisateljev (izjema je morda edini — Levstik, a tudi on prerašča ograjo pesniškega in pisateljskega poklica), več je znanstvenikov (Kopitar, Krajnc Krek in dr.), tudi političnih vodnikov in delavcev (Krek, Lampe, Korošec, Kramer, Kristan), mnogo je jezikovnih in narodnih buditeljev (Kremlj, Kumerdej, Linhart, Štefan Kočevar), dvoje pomembnih slikarjev (Langus, Layer) in vrste mož in nekaj žen (8), ki so na raznovrstne načine služili oziroma še služijo narodu zvesteje, kakor je terjal njihov poklic. Biografsko opisovanje teh ljudi ne pomeni sicer nikakega njihovega posebnega češčenja, kajti v toku narodovega in človeškega življenja ima vsakdo samosvojo nalogo, katero mora rešiti tako ali tako, kakor mu pač velewa duh, življenjska usoda in smisel našega bivanja sploh. Če opisujemo nadpovprečne ljudi kakršnegakoli kova, delamo to zato, da bi ob njihovem življenju in delu mogli razsvetliti temo v nas samih, kakor tudi v narodu oziroma človeštvu ter tako dvigniti sebe, rod in človeka.

Druga popolnoma slovenska naloga Biografskega leksikona je v tem, da nam mora in more služiti kot potrdilo naše narodnostne misli. Mnogi navidez, morda tudi v resnici objektivni ljudje pri nas ne morejo oziroma nočejo razumeti, da je poživitev slovenske narodnostne ideje v naših dneh etično in docela samogibno dejstvo, ki je v svojem jedru daleč od praktične politike. To je namreč nov izbruh tiste svete jeze, s katero smo premagali nasilno potujčevanje tako, da smo se v strastni ljubezni zbrali ob neusahljivem